

TUTKIMUSTEN TULOKSIA ESITTELEVÄ, POHDISKELEVA TEOS TIETOTYÖSTÄ

JUHANI KIRJONEN (toim./ed. 2003) **Tietotyö ja ammattitaito – Knowledge Work and Occupational Competence.**

Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä

Tietotyö ja ammattitaito -teoksen syntyhistoria liittyy kansainväliseen Northern Lights -kongressiin Jyväskylässä 29.–31.1.2003. Kirja koostuu yhdestätoista artikkelista, jotka olivat pääalustuksia itse kongressissa. Artikkelit kattavat mm. työkäytäntöjä, virtuaalista oppimista, digitaalista sisältöä, asiantuntijuuden kehittämistä, tietotyön vaikutusta uneen, työkuultuuria ja erityislahjakkuuksia. Kokonaisuus muodostuu viidestä englanninkielisestä ja seitsemästä suomenkielisestä artikkelista ja niitä tukevista kommenttipuheenvuoroista.

Roger Säljö pureutuu artikkelissaan erityisesti teknologiaan ja työn luonteen muuttumiseen. Artikkelissa tuodaan esille tietotekniikan yleistymisestä johtuvia ilmiöitä ihmisten oppimiseen, älyllisten kykyjen käyttämiseen ja yleisesti tapaan työskennellä. Hänen mielestään informaatio- ja viestintäteknologian (IVT) merkitystä ei tule korostaa lyhyen tähtäimen ongelmien ratkaisijana. Monissa tapauksissa IVT on esitelty ratkaisuna ongelmiin, joita ei kouluissa ole koskaan ollutkaan. Toisaalta Säljö painottaa IVT:n pitkän aikavälin vaikutuksia oppimiseemme ja päättelytapoihimme. Hänen mukaansa IVT

määrittää uudelleen sitä, miten me tulkitsemme ja kommunikoinne merkityksiä. Erityisesti tämä näkyy muutoksena oppimisessa ja tiedon käsitteissä.

Säljö nostaa esille viisi IVT:n aiheuttamaa muutosta.

- Ensinnäkin IVT edistää ja edellyttää uusia informaation ja tiedon jakamisen sekä yhteistoiminnan tapoja. Tämä merkitsee monia uusia kontekstuaalisia käytäntöjä.

- Toiseksi IVT rohkaisee uusiin lähestymistapoihin oppimisessa. Digitaalitekniikat ovat monimutkaisia, mutta yleisesti ystävällisiä aloittelijoille. Esimerkiksi tietoteknisten välineiden käyttöä ei opetella analyttisellä ja käsitteellisellä tavalla, vaan pikemminkin yrityksen ja erehdyksen kautta.

- Kolmanneksi digitaalinen luku- ja kirjoitustaito voidaan nähdä perinteisen tekstilukutaidon laajenuksena. Mutta digitaalinen luku- ja kirjoitustaito on paljon enemmän kuin perinteinen ja siten myös paljon monimutkaisempi. Dramaattinen muutos liittyy kirjoittamiseen, joka tulee yhä tarpeellisemmaksi osaamiseksi yhteiskunnassa. Myös muutokset informaation saatavuudessa yksilöille antaa mahdollisuuden arvioida kriittisesti, mitä me katsoimme tarpeelliseksi kuulla ja lukea.

- Neljänneksi IVT lisää monikielellisyyttä perinteisiin tekstipohjaisiin oppimiskäytäntöihimme. Tätä Säljö pitää hyvin tärkeänä olottuvuutena oppimisessa, päättelyssä ja ajattelullisten muodostamisessa.

- Viidenneksi uuden median vuorovaikutteinen luonne eroaa jyrkästi useimpien perinteisten työkalujen staattisesta luonteesta.

ASiantuntijuuden kehittämisestä

Päivi Tynjälä kirjoittaa ammatillisesta asiantuntijuudesta ja sen kehittamisestä tietoyhteiskunnassa varsin yleispätevästi ja käytännönläheisesti. Hän on koonnut työtehtävien ominaisuuksia ja niitä vastaavia yleistaitoja ja asiantuntijuuden kuvauksia erilaisista tietoyhteiskunnan näkökulmista tarkasteltuna. Tuloksena on hänen mukaansa seitsemän yleistä trendiä: 1) tieto- ja viestintäteknikan kehitys, 2) globalisaatio, 3) jatkuva muutos, 4) verkostoituminen, 5) symbolianalyttinen työ, 6) henkilöpalvelut ja 7) rutiinituotantopalvelut. Kaikissa näissä kohdissa vaaditaan useita yleistaitoja sekä asiantuntijuutta. Lista on hengästyttävän pitkä ja herättää välittömästi kysymyksen, voiko yksi ihmisen millään hallita kaikkia näitä osa-alueita. Tynjälän käsityksen mukaan tarvitsemme näiden taitojen kehittämiseen pedagogiikkaa, jota hän paremman termin puuttuessa nimittää alustavasti yhdistäväksi eli integratiiviseksi pedagogiigaksi. Tällä hän tarkoittaa lähinnä seuraavia asioita: a) yleisvalmiuksia integroida oppimista alakohtaisten tietojen ja taitojen opiskeluun, b) teorian, käytännön ja itsesääteletyötapojen integrointia, c) työn ja oppimisen integrointia sekä d) konkreettisen tekemisen ja

abstraktin ajattelun integrointia. Hän nostaa esille myös viimeaikaista pedagogisia ratkaisuja, joissa tällainen integrointi on mahdollista. Esimerkit lienevät useimmille tuttuja, kuten tiedon rakentelu, tutkiva oppiminen ja ongelmalähtöinen oppiminen. Lopuksi esitettyjen esimerkkien perusteella Tynjälä kokoaa yhteen lupaaville pedagogisille ratkaisuille tyypillisiä piirteitä. Hänen mukaansa on tärkeää kehittää erityisesti elinikäisen oppimisen valmiuksia sekä sellaisia yleistaitoja, joilla on kantavuutta erilaisissa tilanteissa ja työympäristöissä. Tästä on vaikea olla erimieltä.

UNEN PUUTE AITO ONGELMA

Työterveyslaitoksen tutkijat kirjoittavat ansiokkaan artikkelin tietotyöstä ja unesta. Tulokset ovat lohdutonta luettavaa. 82 prosenttia tutkimukseen osallistuneista tietotekniikan ammattilaisesta teki ylitöitä ja 66 prosenttia niistä ei saanut mitään korvausta. Nämä faktat eivät todellisuudessa liene mitään yllätyksiä. Eniten kuitenkin mietityttää, miten oikeasti lisätään työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia työn ja työajan suunnitteluun tahi miten suhteutetaan työn vaatimukset yksilöllisiin resursseihin. Nämä kun olisivat tutkijoiden mukaan keinoja hallita nykyistä paremmin tietotekniikan ammattilaisten pitkiä kokonaistyöaikoja. Taloudellisen tilanteen kiristyminen kun näkyy näinä päivinä irtisanomisruuhkana, jolloin yksilöiden vaikutusmahdollisuudet omaan työhönsä todellisuudessa kapenevat tai häviävät kokonaan. Ylitöiden, univajeen ja unettomuuden vähentäminen on joka tapauksessa tärkeää,

jotta ihmiset saataisiin viihtymään pidempään työelämässä. Olisiko tämä aihe, jota pitäisi puida myös tupo-neuvotteluiss, jotta asialle voitaisiin tehdä jotakin?

Kirjan toiseen painokseen on lisätty artikkeleiden kommenttipuheenvuorot, mikä on hyvä idea. Sitä kannattaisi viljellä myös muussa tieteellisessä kirjallisuudessa. Esimerkiksi asiaan vihkiytymättömälle artikkeli tietotyön yhteyksistä työ määrään, työaikoihin ja uneen oli kyllä informatiivinen ja selkeä. Teksti kertoi hyvin selkeästi yksilön näkökulmasta, miksi univajetta ja unettomuutta esiintyy, mutta vasta lukemalla artikkeliin liittyvän kommenttipuheenvuoron sai käsityksen näihin ongelmiin vaikuttavista taustatekijöistä. Työympäristöä, työn kuormitusrakenteita ja merkitysjärjestelmiä voidaan tarkastella myös evoluution näkökulmasta. Jos varsinainen artikkeli kuvasi syy-seuraus -suhteita, niin kommenttipuheenvuoro auttoi ymmärtämään ongelmakenttää laajempuna systeemisenä kokonaisuutena.

Kaksi viimeistä artikkelia tuntuvat tarpeettomalta täyteleltä kirjan muuten mielenkiintoisessa kokonaisuudessa. Ne ovat lähinnä revontulimatkaillen mainostekstejä. Vaikka artikkelit alun perin esitettiin kongressissa, jonka nimi oli ”Revontulet – Northern Lights”, ei revontulimatkailluun liittyvät artikkelit millään tavoin tue kirjan sisältöä, päinvastoin.

LOOGINEN KOKONAISUUS TIETOTYÖTUTKIMUKSISTA

Kaiken kaikkiaan Tietotyö ja ammattitaito -kirja muodostaa loogisen kokonaisuuden tietö-

työhön liittyvästä tutkimuksesta kiinnostuneille lukijoille. Mikään käytännön työkalukirja kyseessä ei ole, vaan enemmänkin pohdiskeleva ja tutkimusten tuloksia esittelevä teos. Punaisena lankana toimii tietotyö ja sen aiheuttamat muutokset työille. Kirja soveltuu erityisesti nykypäivän tietotyön ongelmakentästä kiinnostuneille tutkijoille, joille tieteellisten ja usein abstraktien termien käyttö on arkipäivää. Tekstit eivät ole vaikealukuisia, vaan helposti ymmärrettävää perustekstiä. Kirjan teemaan liittyen voisi kysyä onko tänä päivänä enää mitään muuta työtä kuin tietotyötä? Kaikkea työtä ei kuitenkaan voi luokitella tietotyöksi, vaikka useimpiin töihin jollain tavalla tietoa tarvitaan – joihinkin vähemmän joihinkin enemmän. Ja toisaalta, onko kaikki tietokoneen äärellä tehty työ tietotyötä? Tähänkään ei ole niin yksiselitteistä vastausta kuin ensihätään voisi kuvitella. Tietokoneella voidaan joutua tekemään aika ajoin hyvinkin mekaanista työtä, ilman tarvetta tiedon todelliseen käsitteilyyn. Itse konehan käsittelee ja tallentaa vain informaatiota, ei tietoa. Vastaavasti ilman tietokoneita voidaan tehdä hyvinkin tietointensiivistä työtä.

Lassi Köppä